

3. Čapka F., Lunerová J. *Tragédie mnichovské dohody. Skutečná fakta a odhalené mýty*. Brno : Computer Press, 2011. 152 с.
4. Čelovský B. *Mnichovská dohoda 1938*. V Šenově u Ostravy : Tilia, 1999. 470 с.
5. Slovanský přehled. *Historický ústav AV ČR, v. v. i.* URL: <https://www.hiu.cas.cz/periodika/slovansky-prehled> (date of access: 16.12.2024).
6. Moderní dějiny. *Slovanský přehled. Historický ústav AV ČR, v. v. i.* URL: <https://www.hiu.cas.cz/periodika/slovansky-prehled> (date of access: 16.12.2024). URL: <https://www.hiu.cas.cz/periodika/moderni-dejiny> (date of access: 16.12.2024).
7. Сірук О. Змістові особливості мюнхенської змови провідних європейських держав та її наслідків. *Збірник студентських наукових праць*. Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука. 2014. Т. 1, № 1.
8. Павленко В. Мюнхенська криза і крах версальської системи напередодні другої світової війни. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. Т. 1, № 7.
9. Ткачук Т. Мюнхенська угода 1938 року: підходи британського політикуму і дипломатії. *Європейські історичні студії*. 2018. Т. 10. С. 253–274.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-517-4-6>

**EEC/EU REGIONAL POLICY AND REGIONAL DEVELOPMENT
PROGRAMS IN THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN
AND NORTHERN IRELAND (1970S – 1990S)**

**РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄЕС/ЄС ТА ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ
БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ (70-ТІ – 90-ТІ РР. ХХ СТ.)**

Yampolska L. M.
*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Acting Head of the Department
of World History
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

Ямпольська Л. М.
*кандидат історичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри всесвітньої
історії
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Регіональна політика є однією з ключових складових європейської інтеграції, спрямованою на вирівнювання соціально-економічного розвитку країн і регіонів. У період 70–90-х рр. XX ст. її формування та реалізація в межах Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), згодом Європейського Союзу (ЄС), стали важливим етапом: були розроблені нові механізми, інструменти фінансування та між-державної координації, що заклали основу сучасної європейської регіональної політики [1, с. 180]. Досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії є унікальним: з одного боку, британські регіональні програми характеризувалися специфікою соціально-економічних викликів, таких як деіндустріалізація, нерівномірний розвиток територій і безробіття; з іншого – Велика Британія активно взаємодіяла з європейськими фондами, зокрема Європейським фондом регіонального розвитку (ЄФРР), що забезпечило інтеграцію національної та європейської регіональної політики [2, с. 174]. Завдання регіональної політики ЄЕС/ЄС у процесах загальноєвропейської і міжрегіональної конвергенції полягали у вирівнюванні формули «Європа двох швидкостей» – скороченні розриву за основними економічними показниками між розвиненими регіонами «півночі» та відсталими регіонами «півдня» (де виробництво ВВП на душу населення становило 25–70% від середнього рівня по ЄС), що було у 70–90-х рр. XX ст. додатковим фактором дезінтеграції у Європейському співтоваристві [3, с. 52].

Серед основних регіональних проблем ЄЕС/ЄС слід виділити наступні: слабкий економічний розвиток сільських регіонів Португалії, Іспанії, Греції, Південної Італії, Ірландії; деіндустріалізація міських районів із старими галузями промисловості – текстильною, вугільною, металургійною, кораблебудуванням (Південно-Східна Бельгія, Рур і Саар у Німеччині, Північно-Східна Франція, Шотландія, Південний Уельс і Північна Ірландія у Великій Британії) [15, р. 84]; конфлікт між столичними регіонами з високою концентрацією населення і периферійними територіями. На їх подолання була спрямована регіональна політика ЄЕС, окремі аспекти якої були закріплені «Римським договором» 1957 р.: ст. 130 про створення Європейського інвестиційного банку для допомоги недостатньо розвиненим регіонам; ст. 49 (створення Фонду орієнтації і гарантій сільського господарства); ст. 125 (діяльність Європейського соціального фонду) [17]. Розглядаючи еволюцію регіональної політики ЄЕС, виділимо три етапи:

I. 1973–1985 рр. Після приєднання в 1973 р. Сполученого Королівства, Данії та Ірландії для протидії процесам дезінтеграції було прийнято рішення про створення Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР), що почав діяти з березня 1975 р. (ст. 235 «Римського

договору») [3]. Його фінансові витрати на 1975–1977 рр. складали 960 млн розрахункових одиниць і розподілялися з метою фінансування будівництва індустріальних об'єктів, інфраструктури, водо- та енергопостачання, розвитку соціальних служб [20, р. 52]. За «квотовою системою» фінансування, сума витрат на регіональні проблеми залежала від кількості субрегіонів, які входили до складу країни-члена ЄЕС і відповідали критеріям фінансової допомоги з фонду. З 64 таких регіонів по 11 мали Велика Британія, Італія, Німеччина; 8 – Франція, 7 – Іспанія, 4 – Нідерланди, по 3 – Португалія, Бельгія, Греція; по 1 – Данія, Ірландія, Люксембург. З 1975 по 1985 рр. завдяки цій системі найбільші реципієнти коштів – Італія та Велика Британія – отримали 37% і 24% відповідно [19, р. 113]. Особливістю цього періоду було прийняття широкомасштабних інтеграційних програм: у 1978 р. розроблена система заходів щодо підтримки фермерів у країнах Середземномор'я та Ірландії; у 1981 р. – три аналогічні програми по західних островах Шотландії, департаменту Лозер у Франції та Бельгійських Арденнах; у 1985 р. – 6-річні інтеграційні Середземноморські програми для допомоги депресивним регіонам Греції, Південної Франції, Італії, Португалії та Іспанії [11].

II. У 1985–1992 рр. гостро постало питання про зближення рівнів економічного та соціального розвитку держав ЄЕС та їхніх регіонів, пов'язане з подальшим розширенням ринку: 1981 р. – приєднання Греції, 1986 р. – Іспанії та Португалії. На цьому етапі була прийнята 7-річна програма завершення будівництва Єдиного внутрішнього ринку (ЄВР), який об'єднував 12 країн. Це положення закріплене в Єдиному європейському акті (ЄСА), підписаному в лютому 1985 р. (розділ «Економічне і соціальне зближення») [16]. Введення нової системи фінансування регіональних програм із ЄФРР («система лімітів») дозволяло точніше враховувати рівень економічного розвитку регіону, в основі якого лежав показник відповідності ВВП країни середньому показникові по ЄЕС [9]. Основними реципієнтами коштів стали Італія (від 21,59 до 28,79%), Іспанія (від 17,94 до 23,93%) і Велика Британія (від 14,48 до 19,31% щорічно) [12, р. 186].

III. Постмаастрихтський період (з 1992 р.) був пов'язаний із розробкою програми створення Економічного і валютного союзу (ЕВС) і перспективою його розширення на «південь» і «схід». Відповідно до «Договору про Європейський Союз» (7 лютого 1992 р.), у для реалізації регіональної політики було створено ще одну структуру – Фонд єдності для допомоги країнам із низьким рівнем прибутків, визначено пріоритетні завдання Єдиної регіональної політики [18].

– Структурна перебудова регіонів із попереднім відставанням у розвитку (в яких ВВП на душу населення становив менше 75%

середнього показника по країнах ЄЕС за попередні три роки). Програмою були охоплені аграрні території Греції, Португалії та Ірландії, значна частина Іспанії, Південна Італія, Сардинія, Корсика, Шотландські острови, область Арденн у Бельгії та північному сході Франції. На фінансування проєктів регіонального розвитку з 1989 по 1993 рр. витрачено 47 600 млн екю [9].

– Сприяння розвитку сільських регіонів. На цих територіях пріоритетними завданнями стали диверсифікація аграрного виробництва, розвиток дрібних і середніх підприємств, туризм, захист навколишнього середовища і підготовка кадрів [4, с. 198]. На виконання цього завдання із структурних фондів ЄЕС у 1989–1993 рр. відводилося 3223 млн екю [10, р. 94]. Незважаючи на інтенсивність проведення регіональних програм, у межах ЄС зберігалися регіональні диспропорції в рівнях економічного розвитку як між країнами, так і всередині них, у Сполученому Королівстві – менш глибокі, ніж у інших країнах спільноти [6, с. 42]. Регіональна політика Великої Британії спрямовувалася на подолання диспропорцій в економічному розвитку регіонів. Значна частина відсталих районів – Північно-Західної Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії була включена до «зон допомоги» (в них сконцентровано 15% економічно активного населення країни), які в свою чергу були поділені на «зони розвитку» і «проміжні зони» [5, с. 223]. Для підтримки регіональних програм створювалися «підприємницькі зони», в яких на пільгових умовах діяли помислові і комерційні підприємства (на 10 років вони звільнялися від податку на землю, без обмежень здійснювали капітальні витрати, безоплатно готували кваліфіковані кадри). Допомога промисловості надавалася з бюджету на здійснення конкретних проєктів у відповідності з державною програмою. Витрати на інфраструктуру здійснювалися державними організаціями під контролем уряду з фінансовою допомогою ЄФРР (надання грантів для створення нових робочих місць із розрахунку 3–10 тис. £ за кожне), Європейського фонду досліджень і розробок, Європейського інвестиційного банку та Європейського об'єднання вугілля і сталі [14]. В аграрних регіонах надавалися наступні види допомоги: безвідсоткові позики для підготовки будівельних робіт; гранти для приватних осіб, які орендували будівлі промислового або комерційного призначення; гранти на виплату відсотків із будь-якої позики, наданої малим фірмам для придбання землі та проведення на ній робіт [13, р. 28].

Наприкінці 1980-х рр. була прийнята програма розвитку малих фірм у рамках регіональної політики. Її учасниками стали місцеві органи влади та державні – «Англійська корпорація промислової власності» та «Агентство розвитку Шотландії та Уельсу» (програма передбачала

створення умов для розвитку малого бізнесу: надання дрібним фірмам пільгових кредитів, передача в оренду або продаж за низькою ціною необхідних будівель) [7, с. 147]. Реалізація регіональних програм у Сполученому Королівстві збільшила виробничі потужності, сприяла скороченню безробіття, розвитку інфраструктури і сфери послуг, продуктивності аграрного сектору [8, р. 114].

Таким чином, регіональна політика ЄС/СС вплинула на подолання диспропорцій між розвиненими і депресивними регіонами шляхом надання останнім фінансової допомоги, цілеспрямованого інвестування, використання постіндустріальних функцій (фінансові операції, рекреації). Окремі аспекти британської регіональної політики можуть бути корисними і для України, яка з 2022 р. є кандидатом у члени ЄС: визнання сучасної інфраструктури основною умовою розвитку регіонів; підтримка малого і середнього бізнесу; систематичне залучення інвестицій; впровадження високотехнологічних виробництв, моделей сталого розвитку та гуманістичного підприємництва.

Література:

1. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
2. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу ; пер. з англ. К. : «К.І.С.», 2005. 466 с.
3. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу. К. : Знання, 2011. 187 с.
4. Ямпольська Л. М. «Договір про Європейський Союз» (1992 р.) у контексті зовнішньої політики Великої Британії: між глобалізмом, регіоналізмом і національним суверенітетом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Історичні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 2. С. 195–204. DOI: 10.32782/2663-5984/2023/2.29
5. Ямпольська Л. М. «Новий лейборизм» і «європейське питання»: Велика Британія після парламентських виборів 1997 року. *Scientific Collection «InterConf+», 51(225): with the Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Scientific Trends and Trends in the Context of Globalization»* (November 19–20, 2024 ; Umeå, Kingdom of Sweden). Umeå : Mondial, 2024. P. 218–231. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.11.2024.024>
6. Ямпольська Л. М. Концепції «Британської Європи» та «Європейської Британії» в процесах європейської інтеграції та етнічної мобілізації на рубежі ХХ–ХХІ ст. *Розвиток суспільних наук в сучасних умовах: теорія, методологія, практика: матеріали Міжнародної*

науково-практичної конференції, 23–24 вересня 2022 р., м. Київ. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 40–44. DOI: 10.36059/978-617-554-046-6/11

7. Ямпольська Л. М. Особливості регіональної політики ЄЕС та її вплив на розробку регіональних програм розвитку у Великобританії (1970–1990-ті рр.). *Збірник наукових праць ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Серія «Історія та географія»*. Харків : ОВС, 2001. Вип. 10. С. 143–148.

8. Armstrong H. W., Taylor J. *Regional Economics and Policy*. Oxford : Blackwell Publishing, 2000. 448 p.

9. Community Structural Policies: Assessment and Outlook. Brussels: EU Commission – COM Document, 1992. 80 p. URL: <https://aei.pitt.edu/2974/1/2974.pdf>

10. Dunford M., Perrons D. *Regional Development and Inequality in the European Union*. L. : Routledge, 1994. 295 p.

11. Grants and Loans from the European Community. European Documentation. Luxembourg, 1985. 85 p. URL: <https://aei.pitt.edu/13538/1/13538.pdf>

12. Hitiris T. *European Community Economics: A Modern Introduction*. N. Y. : Harvester, 1988. 264 p.

13. Morgan K., Sayer A. *Regional Economic Policy and Its Impact in the UK*. Oxford : Oxford University Press, 1998. 40 p.

14. Regions. Statistical Yearbook. *Eurostat*, 1994. 239 p. URL: <https://aei.pitt.edu/70274/1/1994.pdf>

15. Report on the Regional Problems in the Enlarged Community. Brussels : EU Commission – COM Document, 1973. 326 p. URL: <https://aei.pitt.edu/5888/1/5888.pdf>

16. Single European Act, 1985. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a519205f-924a-4978-96a2-b9af8a598b85.0004.02/DOC_1&format=PDF

17. Treaty of Rome (EEC), 1957. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023>

18. Treaty on European Union, 1992. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF

19. Vanhove N., Klaassen L. *Regional Policy: A European Approach*. L. : Routledge, 1980. 488 p.

20. Yuill D., Allen K. *Regional Policy in the European Community*. L. : Palgrave Macmillan, 1980. 250 p.